

Олена Буняк

завідувачка відділу
документальних фондів та фотоматеріалів,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Olena Buniak

Head of the Department of
Documentary Collections and Photographic Materials,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

ТВОРЧИЙ СПАДОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО АРХІТЕКТОРА ОСКАРА ХАВКІНА (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НМІУ)

CREATIVE LEGACY OF THE DNIPROPETROVSK ARCHITECT OSKAR KHAVKIN (BASED ON THE NMHU MATERIALS)

Анотація

У статті на основі музейних експонатів (документів, фотографій, креслеників) зроблено спробу дослідити життєвий та творчий шлях дніпропетровського архітектора Оскара Хавкіна (1923–1984), лауреата Державної премії СРСР (1983), яку він отримав за проєктування житлового масиву Перемога у Дніпропетровську (нині – м. Дніпро).

Ключові слова:

архітектор, Дніпропетровськ, житловий масив,
музейний експонат, Національний музей історії України.

Abstract

On the basis of the museum exhibits (documents, photographs, drawings), the article explores the life and creative path of Dnipropetrovsk architect Oskar Khavkin (1923–1984), laureate of the USSR State Prize (1983), which he received for the design of the residential area Peremoha in Dnipropetrovsk.

Keywords:

architect, Dnipropetrovsk, residential area, museum exhibit,
National Museum of the History of Ukraine.

У Національному музеї історії України (далі – НМІУ) зберігається меморіальний комплекс документально-речових матеріалів Оскара Григоровича Хавкіна (1923–1984) – заслуженого архітектора Української РСР (1976), лауреата Державної премії СРСР у галузі літератури, мистецтва та архітектури (1983). Документи, фотографії, нагороди, особисті речі, творчі роботи відомого українського архітектора надійшли до музейного зібрання завдяки експедиції до Дніпропетровської області, яку у березні 1985 р. здійснили завідувач відділу Троненко Г. А. та старший науковий співробітник Черненко О. А. в межах комплектування матеріалів на тему: «Досягнення трудящих Дніпропетровщини у виконанні планових завдань XI п'ятирічки»¹. Означені документально-речові матеріали передав закладу (тоді Державному історичному музею УРСР) син архітектора Г. О. Хавкін. Вони ввійшли до семи фондів груп: «Рукописні документи» (шифр – «РД»), «Листівки допоміжні» (шифр – «ЛД»), «Різне» (шифр – «Р»), «Фотографії» (шифр – «Ф»), «Фотографії допоміжні» (шифр – «ФД»), «Ілюстративно-допоміжні» (шифр – «ІД»), «Медалі, значки з недорогоцінного металу» (шифр – «МДМ»)².

У своїй статті авторка ставить за мету представити та ввести до наукового обігу

документи, фотографії та творчі роботи О. Хавкіна, які зберігаються в НМІУ та становлять значний інтерес для дослідження життєвого та творчого шляху архітектора.

Спеціальних праць, присвячених ґрунтовному вивченню життя та діяльності відомого дніпропетровського діяча, авторці розвідки знайти не вдалося. Короткі відомості про О. Хавкіна містять здебільшого довідково-енциклопедичні видання³, робота О. Бистрякова «Євреї Екатеринослава»⁴ та вікіпедія⁵, з яких дізнаємося, що майбутній архітектор народився 2 травня 1923 р. на Дніпропетровщині, на станції Межова (нині селище міського типу з однойменною назвою Дніпропетровської обл.), був учасником Другої світової війни, у повоєнний час закінчив Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут (1948) і понад 30 років працював у Дніпропетровську за фахом архітектор на різних посадах. Однак у сучасному виданні «Днепропетровск. Архитекторы»⁶ знаходимо інші відомості щодо дат життя та місця народження, вищого навчального закладу, місця роботи й посади О. Хавкіна. Нині авторка статті не володіє достатньою джерельною базою для підтвердження чи спростування такої інформації.

Важливим джерелом дослідження трудової діяльності архітектора є його

¹ Національний музей історії України (далі – НМІУ). – Фонди. – Колекційний опис № 342.

² Там само. – Акт приймання № 3355 від 30 травня 1985 р.

³ Українська радянська енциклопедія: у 12 т. / Гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: О. К. Антонов та ін. – Т. 12. – 2-ге вид. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1985. – С. 81; Митці України. Енциклопедичний довідник / Упоряд.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. – С. 610; Мистецтво України. Біографічний довідник / Упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1997. – С. 611.

⁴ Бистряков А. Євреї Екатеринослава [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jew.dp.ua/ssarch/arch2001/arch0501/sh6.htm> Дніпропетровська єврейська газета Шабат Шалом. (дата звернення: 17.03.2023).

⁵ Хавкін Оскар Григорович [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Хавкін_Оскар_Григорович (дата звернення: 14.03.2023 р.)

⁶ Днепропетровск. Архитекторы / Н. П. Андрущенко, М. Э. Кавун, Н. А. Лопатюк и др.; Н. Н. Кондель-Перминова (ред.); Главное архитектурно-планировочное управление Днепропетровского городского совета, Днепропетровская областная организация Национального союза архитекторов. – Киев: Издательский дом «А+С», 2006. – С. 274.

трудова книжка⁷ (Рис. 1), яка зберігається в НМІУ у фондовій групі «Рукописні документи».

Записи в цій книжці свідчать про те, що у травні 1948 р. О. Хавкіна прийняли на роботу у Дніпропетровський філіал «Дніпроцивільбуд» на посаду інженера-архітектора, за рік перевели в «Облпроект» та зарахували на посаду архітектора. В жовтні 1950 р. він отримав посаду старшого архітектора, а за рік – керівника групи. У травні 1952 р. О. Хавкін обійняв посаду головного архітектора проєкту. В листопаді того самого року його призначили начальником архітектурної майстерні № 3. У березні 1955 р. став начальником технічного відділу, а у травні наступного року – головним архітектором проєктів. Наприкінці 1961 р. у зв'язку з ліквідацією «Облпроект» О. Хавкіна перевели на ту саму посаду у Дніпропетровський філіал «Укрміськбудпроект». У березні 1962 р. його призначили керівником майстерні № 3, у вересні того самого року – головним архітектором, а в листопаді – керівником відділу. Згідно з наказом Держбуду УРСР № 311 від 20.12.1971 р. Дніпропетровський філіал інституту «Укрміськбудпроект» було перейменовано у ДПІ

«Дніпроцивільпроект». У лютому 1972 р. О. Хавкіна перевели до «Дніпроцивільпроект» на посаду начальника відділу, а в жовтні 1973 р. призначили головним спеціалістом із архітектури. На цій посаді він пропрацював до лютого 1982 р. і звільнився за згодою сторін через погіршення стану здоров'я. За два роки О. Хавкін повернувся до «Дніпроцивільпроект» й отримав посаду провідного архітектора, на якій працював до дня смерті – 19 грудня 1984 р. Останній запис у трудовій книжці, датований цим числом, свідчить: «Прекратил работу в связи со смертью». Запис зроблено відповідно до наказу № 395 від 20.12.1984 р.⁸

За багаторічну плідну працю архітектору неодноразово оголошували подяки, нагороджували почесними грамотами та відзначали грошовими преміями, його ім'я внесли на дошку пошани тощо. У трудовій книжці О. Хавкіна в розділі «Відомості про заохочення і нагороди» зроблено 38 записів⁹. На підтвердження цього наведемо декілька із них. Зокрема, 8 січня 1963 р. архітектору було оголошено подяку за активне творче ставлення до роботи, що він виконував із реконструкції кінотеатру «Родіна»; 12 березня 1969 р. – за зразкове виконання завдання із проєкування об'єктів сільського господарства Цілинного Краю; 12 серпня 1960 р. за високі виробничі показники та виконання планів оголошено подяку із внесенням на дошку пошани. 20 вересня 1967 р. Оскара Хавкіна відзначили грошовою премією за успішне виконання проєктно-

№ запису	Дата			Сведения о приеме на работу и увольнении	работу, перемещенных по (с указанием причин)	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
	Год	Месяц	Число			
1	1948	5	20	Занесен на дошку пошани - архитектор - арх. инженер	архитектор "Днепроцивильпроект"	№ 265 от 20.12.48
2	1948	10	24	Переведен на дошку пошани - старший архитектор	в "Облпроект"	№ 150 от 15.11.50
2	1948	10	26	Занесен на дошку пошани - архитектор	на дошку пошани - архитектор	№ 150 от 15.11.50
3	1950	10	1	Переведен на дошку пошани - архитектор	архитектор	№ 150 от 15.11.50
4	1951	10	1	Переведен на дошку пошани - архитектор	архитектор	№ 150 от 15.11.50
5	1952	10	1	Переведен на дошку пошани - архитектор	архитектор	№ 150 от 15.11.50

**Рис. 1. Трудова книжка
Оскара Григоровича Хавкіна.
Дніпропетровськ, УРСР.
1 червня 1949 р.**

⁷ НМІУ. – Фонди. – Інв. № РД-8297.

⁸ НМІУ. – Фонди. – Інв. № РД-8297.

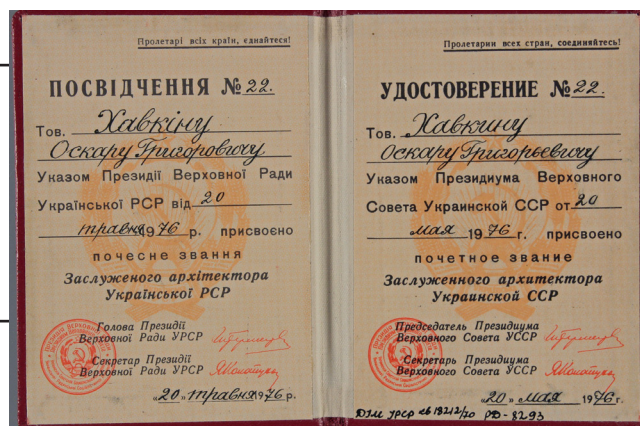
⁹ Там само.

кошторисної документації будівництва на 1968 р.; 10 серпня 1969 р. до Дня будівельника його нагородили значком «Відмінник соціалістичного змагання України»; 8 серпня 1975 р. до Дня будівельника відзначили грамотою за роботу над проектом житлового масиву Сонячний. 20 травня 1976 р. Указом Президії Верховної Ради Української РСР Хавкіну Оскару Григоровичу присвоєно звання заслужений архітектор УРСР. У фондівій групі «Рукописні документи» зберігається його посвідчення № 22¹⁰. (Рис. 2) Також до збірки рукописних документів діяча належать його членський квиток № 4306 Спілки архітекторів СРСР¹¹, грамота від Дніпропетровського міському КПУ та виконкому міської Ради народних депутатів

із нагоди 60-річчя із дня народження¹² та дві вітальні адреси: від колективу «Дніпроцивільпроект»¹³ і від правління Дніпропетровської організації Спілки архітекторів України¹⁴ до 60-річчя із дня народження та 40-річчя трудової діяльності. Найвищою нагородою для О. Хавкіна та визнанням його архітектурних заслуг стала Державна премія СРСР у галузі літератури, мистецтва та архітектури за проектування житлового масиву Перемога у Дніпропетровську. Диплом № 000740 лауреата Державної премії СРСР зберігається в НМІУ¹⁵. (Рис. 3)

Перш ніж вести мову про вклад архітектора у проектування житлового масиву Перемога, авторка вважає за доцільне акцентувати увагу на окремих аспектах житлового

Рис. 2. Посвідчення № 22 заслуженого архітектора Української РСР Хавкіна Оскара Григоровича. Київ, УРСР. 20 травня 1976 р.

Рис. 3. Диплом № 000740 Хавкіна Оскара Григоровича – лауреата Державної премії СРСР за архітектуру житлового масиву Перемога у Дніпропетровську

¹⁰ НМІУ – Фонди. – Інв. № РД-8293.

¹¹ Там само. – Інв. № РД-8295.

¹² Там само. – Інв. № РД-8296.

¹³ Там само. – Інв. № РД-8299.

¹⁴ Там само. – Інв. № РД-8298.

¹⁵ Там само. – Інв. № РД-8294.

будівництва Дніпропетровська у період 1950-х–1980-х рр. Згідно з генеральним планом Дніпропетровська (1956), будівництво здійснювалося переважно за рахунок освоєння нових територій, розширення міста відбувалося по лінії, перпендикулярній до річки Дніпро, вперше передбачалася нова забудова великими житловими масивами¹⁶. 1967 р. було затверджено новий генеральний план, згідно з яким розробили проєкти детального планування нових житлових масивів і розпочали їхнє будівництво. Житловий масив Сонячний було забудовано на намівних територіях одним із перших. Первинний проєкт детального планування масиву склали ще на початку 1960-х рр.¹⁷ Значну увагу у проєкті приділяли інженерній підготовці території – гідронамиву. Житловий масив Сонячний, згідно із плануванням, поділявся на мікрорайони. До їх складу належав і Лазурний, проєктуванням якого займалися архітектори О. Хавкін, М. Кудрявський, А. Щербаківа, В. Сотников, Е. Яшунський¹⁸, Мікрорайон, за задумом проєктувальників, завершував формування архітектурного образу набережної лівого берега Дніпра.

Найвизначнішою з архітектурного погляду житловою забудовою Дніпропетровська став масив Перемога. Він розташований уздовж берега Дніпра у південно-східній частині міста на тій території, де раніше була велика мілководна лагуна. Щоб її ліквідувати, знадобилося понад 8 млн куб. м ґрунту¹⁹. В зібранні НМІУ зберігаються робочі кресленики житлового масиву Перемога, а саме: «Схема культурно-побуто-

го обслуговування житлового масиву Перемога» (автори проєкту – О. Хавкін, П. Нірінберг, Є. Яшунський та ін.²⁰); «Схема житлового масиву Перемога» (автори проєкту – О. Хавкін, П. Нірінберг, Є. Яшунський та ін.)²¹; робочий ескіз одного із фрагментів забудови та благоустрою прибережної зони, прилеглої до масиву Перемога (автор – О. Хавкін)²². Щоб уявити надзвичайний об'єм роботи, яку виконав колектив архітекторів під час проєктування масиву Перемога, розглянемо детальніше один із означених проєктів. На кресленику «Схема житлового масиву Перемога» (Рис. 4) майбутній житловий масив має вигляд сегмента, розділеного на дві частини бульваром Слави та обмеженого проспектом Героїв і набережною Перемоги (тут і надалі вживатимуться топонімічні назви, зазначені у креслениках).

Рис. 4. Схема житлового масиву Перемога м. Дніпропетровська.
Автори проєкту – Оскар Хавкін,
Павло Нірінберг, Євген Яшунський
та ін.

¹⁶ Днепропетровск. Архитектурно-исторический очерк / Н. П. Андрущенко, С. Е. Зубарев, В. А. Ленченко. – Киев: Будивельник, 1985. – С. 89.

¹⁷ Там само. – С. 97.

¹⁸ Там само. – С. 123.

¹⁹ Там само. – С. 125.

²⁰ НМІУ. – Фонди. – Інв. № ІД-578.

²¹ Там само. – Інв. № ІД-577.

²² Там само. – Інв. № ІД-576.

Містобудівна композиція масиву, крім трьох магістралей, містила також чотири площі. На перетині проспекту Героїв і набережної Перемоги було заплановано з північного боку площу Перемоги, а з південного – площу Південна; на перетині бульвару Слави та проспекту Героїв – площу маршала Жукова, а на перетині бульвару Слави й набережної Перемоги – площу Вучетича²³. Групи житлових будинків запроєктовані так, аби створювати невеликі, композиційно виокремлені забудови, пов'язані пішохідними алеями з дитячими закладами та школами. Об'ємно-просторове розміщення житлових груп вирішувалося шляхом спорудження різних за висотою та протяжністю будинків²⁴. **(Рис. 5)**

Неподалік від площі Перемоги автори запланували медичне містечко, а магазини, заклади громадського харчування та побутового обслуговування – вздовж бульвару Слави й ліній міського транспорту. Крім того, підприємства

сфери послуг, відділення зв'язку, аптеки було запроєктовано на проспекті Героїв і набережній Перемоги, а на виокремленій території – районну котельню та великий комплекс кооперативних гаражів. Також авторський колектив приділив значну увагу виразності архітектурного образу масиву Перемога. Розробили й оригінальне оформлення фасадів – білі вітрила лоджій стали ефектним оздобленням великопанельних житлових будинків, зведених у найважливіших містобудівних вузлах масиву²⁵. **(Рис. 6)**

Автори проєкту – Оскар Хавкін, Павло Нірінберг, Микола Розанов, Євген Яшунський, Анатолій Воловик, Віктор Гудзь, були удостоєні Державної премії СРСР, а житловий масив внесено до переліку пам'яток архітектури союзного значення. В НМІУ зберігається запрошення О. Хавкіну на урочисте вручення державної премії **(Рис. 7)** та фото лауреатів – авторів проєкту житлового масиву Перемога під час вручення нагороди. **(Рис. 8)**

Рис. 5. Зальний вигляд житлового масиву Перемога.
Дніпропетровськ, УРСР. 1983 р.

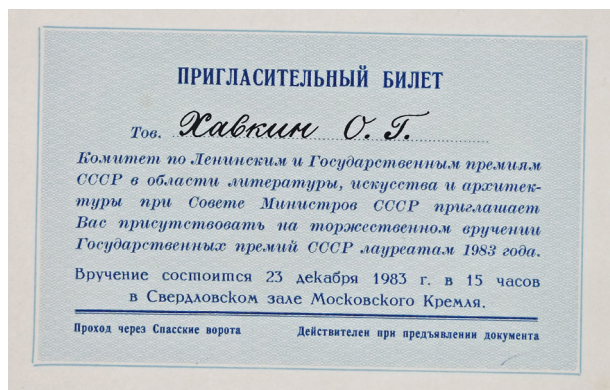

Рис. 6. Великопанельні житлові будинки масиву Перемога.
Дніпропетровськ, УРСР. 1982 р.

²³ Там само. – Інв. № ІД-577.

²⁴ Там само. – Інв. № Ф-21241.

²⁵ Там само. – Інв. № ФД-3480.

Рис. 7. Запрошення Хавкіну О. Г. на урочисте вручення державної премії. Москва, СРСР. 23 грудня 1983 р.

Рис. 8. Павло Нірінберг, Микола Розанов, Анатолій Воловик, Віктор Гудзь, Оскар Хавкін, Євген Яшунський (зліва направо) під час вручення Державної премії. Москва, СРСР. 23 грудня 1983 р.

Отже, документи, фотографії та творчі роботи О. Хавкіна, що є частиною зібрання Національного музею історії України, дають можливість у загальних рисах охарактеризувати творчу діяльність архітектора. За 36 років трудової діяльності він пройшов шлях від рядового архітектора до керівника відділу, очолював великі авторські колективи, був головним архітектором проєктів. Ін-дустріальне житлове будівництво стало

головною справою відомого дніпропетровського діяча, а результатом його проєктів – забудови житлових масивів Сонячний, Перемога, Тополь у Дніпропетровську. Для детальнішого дослідження життєвого та творчого шляху заслуженого архітектора Української РСР та лауреата Державної премії СРСР О. Хавкіна, необхідна подальша робота в наукових архівах і бібліотеках.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бистряков А. Евреи Екатеринослава [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jew.dp.ua/ssarch/arch2001/arch0501/sh6.htm> Дніпропетровська єврейська газета Шабат Шалом. (дата звернення: 17.03.2023).

Днепропетровск. Архитекторы / Н. П. Андрущенко, М. Э. Кавун, Н. А. Лопатюк и др.; Н. Н. Кондель-Перминова (ред.); Главное архитектурно-планировочное управление Днепропетровского городского совета, Днепропетровская областная организация Национального союза архитекторов. – Киев: Издательский дом «А+С», 2006. – 296 с.

Днепропетровск. Архитектурно-исторический очерк / Н. П. Андрущенко, С. Е. Зубарев, В. А. Ленченко. – Киев: Будивельник, 1985. – 151 с.

Мистецтво України. Біографічний довідник / Упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1997. – 700 с.

Митці України. Енциклопедичний довідник / Упоряд.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. – 848 с.

Національний музей історії України – Фонди. – Колекційний опис № 342. – Інв. №№ РД-8293; РД-8294; РД-8295; РД-8296; РД-8297; РД-8298; РД-8299; ЛД-3708; ІД-576; ІД-577; ІД-578; Ф-21239; Ф-21241; ФД-3480.

Українська радянська енциклопедія: у 12 т. / Гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: О. К. Антонов та ін. – Т. 12. – 2-ге вид. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1985. – 568 с.

Хавкін Оскар Григорович [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Хавкін_Оскар_Григорович (дата звернення: 14.03.2023).